

# معرفی چند کتاب

## درباره شیعه\*

### ۱. تاریخ تشیع در قزوین از آغاز تا عصر صفوی

تألیف رسول جعفریان، قزوین، معاونت تحقیقات و پژوهش حوزه علمیه قزوین، ۱۳۷۸، ۸۰ ص، رقی، موضوع: سیر تشیع در قزوین.

نویسنده محترم از ورود اسلام و اعراب به قزوین شروع کرده و محدثان و مؤلفان شیعه در قزوین را تا قرن پنجم هجری نام برده است. آن‌گاه در مورد دو خاندان «حمدانی» و «عجلی»، که در قرن ششم در قزوین بوده‌اند، بحث نموده و به وضعیت تشیع در نواحی قزوین پرداخته است. پس از آن، مطالبی از کتاب نقض، تألیف نصیرالدین ابوالرشید عبدالجلیل را نقل نموده است. در مورد خاندان «سادات جعفری» در قزوین توضیح می‌دهد و فهرستی از امام‌زادگان قزوین و نواحی اطراف آن در اختیار خوانندگان قرار داده است. «تشیع قزوین در قرن هشتم هجری» و «وضعیت مذهبی قزوین در اوایل دوره صفوی» دو فصل پایانی این کتاب هستند.

نویسنده پیش از نگارش این کتاب، در سال ۱۳۷۶ کتابی از محمود علی مکی و عزالدین عمر موسی ترجمه کرده و به نام تشیع در اندلس منتشر نموده است. پیش از آن نیز در سال ۱۳۷۱ کتاب تاریخ‌گسترش تشیع در ری را نوشته است.

## ۲. سیری در تاریخ تشیع

تألیف داود الهامی، قم، مکتب اسلام، ۱۳۷۵، ۷۹۴ ص، وزیری، موضوع: پیدایش تشیع و ادامه آن در عصر ائمه اطهار علیهم‌السلام

این کتاب مجموعه مقالاتی است که نویسنده محترم در همین موضوع از سال ۱۳۶۶ تا سال ۱۳۷۴ در مجله مکتب اسلام نوشته است. ایشان پیدایش تشیع را همزمان با پیدایش اسلام دانسته؛ پیش‌گامان تشیع در عصر حضور پیامبر را برشمرده، حضرت سلمان را در کادر رهبری اسلام قرار داده و از پی‌روی مردم ایران از راه او بحث نموده است. وی در قسمت‌های دیگر این کتاب، موضوع‌های ذیل را مطرح کرده است: کوفه پایگاه تشیع، ادامه سیاست علی علیه‌السلام توسط امام حسن علیه‌السلام، پاسخ امام حسین علیه‌السلام به نامه‌ها، اندوهناک‌ترین تراژدی تاریخ اسلام، نهضت خونین توأین، قیام مختار، سیاست بی‌طرفی امام سجاد علیه‌السلام، امام باقر علیه‌السلام و قیام زید بن علی. فصل‌های دیگر این کتاب درباره سایر ائمه اطهار علیهم‌السلام است.

## ۳. تاریخ تشیع اصفهان از دهه سوم قرن اول تا پایان قرن دهم

تألیف مهدی فقیه ایمانی، اصفهان، مؤلف، ۴۶۴ ص، وزیری، ۱۳۷۴، موضوع: تشیع و اصفهان؛ پیشینه و گستره.

مؤلف محترم پس از بیان مطالبی درباره تشیع، از قبیل «بنیانگذار تشیع»، «رستگاری شیعیان» و «پیش‌گامان تشیع»، از حضرت سلمان فارسی به عنوان نخستین ایمان آورنده اصفهان و اولین شیعه این شهر یاد می‌کند. فتح اصفهان، آمدن امام حسین علیه‌السلام، مالک اشتر و سعید بن جبیر به اصفهان، و تشیع عبدالرحمن اصفهانی دیگر عناوین این کتاب

هستند. برخی از عناوین دیگر این کتاب عبارتند از: حکومت شیعه در اصفهان، دوران حکومت ناصرالحق اطروش، دیالمه و کاکویه در اصفهان، زمینه رسمیت یافتن تشیع در دو قرن هفتم و هشتم در اصفهان، دوران حکومت خواجه بهاءالدین جوینی در اصفهان، امرای قراقویونلوی شیعه مذهب در اصفهان. بخش دیگر این کتاب درباره اعلام و شخصیت‌های حدیثی، علمی و ادبی شیعه در دهه سوم قرن اول هجری تا پایان قرن دهم است. بخش پایانی کتاب درباره تشیع مردم اصفهان پیش از صفویه، سهم علامه مجلسی در امر تشیع اصفهان و ایران و نیز امام‌زادگان اصفهان است.

#### ۴. مهاجرت علمای شیعه از جبل عامل به ایران در عصر صفوی

تألیف مهدی فرهانی منفرد، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۷، ۲۱۶ ص، رقعی، موضوع: علل مهاجرت علمای شیعه به ایران و عملکرد آنان.

دولت صفوی همچون سریداران، علما را از جبل عامل به ایران فراخواند. بعضی از آنان به ایران آمدند و برخی به مناطق همجوار امپراتوری صفوی مهاجرت کردند. در زمان شاه طهماسب، مهاجرت گسترده علمای جبل عامل به ایران شروع شد و تا پایان حکومت صفوی ادامه یافت. این کتاب به بررسی علل مهاجرت علما به ایران و عملکرد مهاجران در ایران، به ویژه در پیوند با حکومت صفوی، می‌پردازد و نتایج و پیامدهای این مهاجرت را ارزیابی می‌کند. مطالب این کتاب در یک دیباچه و پنج فصل تنظیم شده‌اند که عبارتند از: روند پیدایش نهضت صفوی، نهضت علمی تشیع در جبل عامل، مسائل عمومی و علل مهاجرت علمای شیعه جبل عامل به ایران، مهاجرت و حکومت صفوی، پیامدهای سیاسی، مذهبی و علمی علمای شیعه جبل عامل به ایران.

نویسنده در تألیف این کتاب، از راهنمایی‌های استادان بزرگ از جمله مرحومان عبدالهادی حائری، سیدمحمد علوی و محمدکاظم خواجه‌جوین استفاده کرده است.

### ۵. جغرافیای تاریخی و انسانی شیعه در جهان اسلام

تألیف رسول جعفریان، قم، انصاریان، ۱۳۷۱، ۲۱۶ ص، وزیری، موضوع: پیشینه و گستره تشیع در جهان اسلام.

این کتاب گزارش کوتاهی است درباره پیشینه تشیع در کشورهای گوناگون به ضمیمه وضعیت کنونی آنان. مؤلف محترم در بخشی از این کتاب، به بررسی جغرافیای تاریخی و انسانی شیعیان در مناطق ذیل پرداخته است: خاور دور، هند و پاکستان، افغانستان، شامات، شمال و شرق آفریقا، جزیره العرب و کشورهای حوزه خلیج فارس، یمن، بحرین، قطر، امارات، کویت، عمان، عراق، ترکیه، آذربایجان و آسیای میانه.

بخش بعدی کتاب درباره جغرافیای دینی ایران در قرن هشتم است که درباره مناطق بدّ، کاشان، خراسان و اصفهان بحث کرده است.

### ۶. تشیع در هند

تألیف جان نورمن هالیستر، ترجمه آرمیدخت مشایخ فریدنی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۷۳، موضوع: هند و تشیع و تأثیرات متقابل تشیع و هندوان بر یکدیگر.

مؤلف محترم در بررسی وقایع تاریخی و جنبه‌های کلامی و عقیدتی تشیع، به تحولات اجتماعی شیعیان هند توجه کرده و مناسبات میان فرق گوناگون شیعه و تأثیر متقابل معتقدات و آداب و رسوم شیعیان و هندوان را نیز مورد مطالعه قرار داده است. در این زمینه، اطلاعات مبسوطی درباره جزئیات زندگی روزمره، شعائر، مناسک، اعیاد، خوراک، پوشاک، عادات و میراث‌های فرهنگی، تشکیلات سیاسی و فرهنگی و اقتصادی و مذهبی جوامع شیعیان در هند به صورتی روشمند ارائه داده است.

مطالب این کتاب در ۲۶ فصل تنظیم شده‌اند که بعضی از آن‌ها عبارتند از: ورود اثنی عشریه به هند، جمعیت شیعه در حال حاضر، ظهور مذهب اسماعیلیه، مذهب فاطمیان، ورود مستعلیان اسماعیلی به هند، مذهب بُهره‌ها، امامان نزاری الموت، ورود اسماعیلیه نزاری به هند، آقاخان‌ها، مذهب خوجه‌ها، و جماعت خوجه در حال حاضر.

۷. تاریخ سیاسی تشیع تا تشکیل حوزه علمیه قم (مقدمه‌ای بر انقلاب اسلامی)  
تألیف روح‌الله حسینیان، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۰، ۵۰۲ ص، موضوع:  
شیعه در گذر تاریخ سیاسی، راهبرد شیعه در عصر رهبری مرجعیت.  
مطالب این کتاب در دو بخش تنظیم شده‌اند: بخش اول، که در مورد عصر امامت  
است، این مطالب را دربردارد: دوره رفتار مسالمت‌آمیز، دوره حاکمیت تشیع، دوره  
محنت شیعه، دوره قیام مسلحانه، دوره کادرسازی تشیع، دوره اختناق جدید بر ضد  
شیعه، دوره آزادی نسبی و گسترش تشیع و دوره قدرت تشیع و وحشت خلافت.  
بخش دوم این کتاب درباره عصر مرجعیت، حاوی سه فصل می‌باشد: ۱. رهبری  
دینی عالمان شیعی در دوره غیبت؛ ۲. عصر رهبری دینی - سیاسی؛ ۳. دکترین جدید  
روحانیت شیعه: مبارزه با سلطه خارجی.

#### ۸. شیعه در تاریخ

تألیف محمدحسین زین عاملی، ترجمه محمدرضا عطائی، مشهد، بنیاد پژوهش‌های  
اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۷۰، ۲۹۲ ص، موضوع: فرق شیعه، پاسخ به شبهات  
مخالفان شیعه.

مؤلف محترم از دانشمندان بیروت است که در این کتاب، به شبهاتی که جهانگردی  
به نام محمد ثابت مصری در کتاب الجولۃ فی ربوع شرق الادنی مطرح کرده، پاسخ داده  
است. وی یک دوره تاریخ شیعه و فرق گوناگون آن را با ویژگی‌ها و عقاید خاصشان، در  
نهایت اختصار در این کتاب آورده و به اشتباهات و سخنان نادرست مورخان و  
نویسندگان بزرگی همچون ابن خلدون، ابن حجر و خضری مصری نیز پاسخ داده است.  
این کتاب یک مقدمه، پنج فصل و یک خاتمه دارد که به ترتیب عبارتند از:

۱. مختصری درباره شیعه؛

۲. گروه‌هایی که از شیعه منشعب شده‌اند: سبائیه و خوارج، کیسانیه، زیدیه، زنادقه و

غلات، اسماعیلیه، فطحیه، واقفیه، قطعیه و نصیریه؛

۳. خلافت و خلفا و اختلاف امت درباره آنان؛

۴. موضع شیعه در دوران خلفای اموی و عباسی؛

۵. برائت شیعه از غلو و غلات.

خاتمه این کتاب در ردّ حملات ثابت مصری به شیعیان ایران است.

#### ۹. تاریخ تشیع از آغاز تا پایان غیبت صغری

تألیف غلامحسن محرمی، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۲، ۲۸۰ ص، وزیری، موضوع: شیعه در سیر تحوّل تاریخی.

این کتاب ابتدا به عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد نوشته شده و با مقدمه استاد مهدی پیشوایی منتشر گردیده است. مؤلف محترم مطالب این کتاب را در هشت بخش تنظیم کرده و هر بخش را همچون متون درسی، به چند فصل تقسیم نموده است. بخش اول به معرفی منابعی می‌پردازد که در این باره وجود دارند و منابع اختصاصی و عمومی را معرفی می‌کند. فصل دوم درباره چگونگی پیدایش شیعه است. فصل سوم ادوار تحوّل تاریخی شیعه را در قالب شش درس بیان کرده است. فصل چهارم به قیام‌های شیعیان و علویان اختصاص دارد. فصل پنجم گستره جغرافیایی تشیع را توضیح می‌دهد و مناطق شیعه‌نشین در قرن اول تا سوم هجری را ترسیم می‌نماید. فصل ششم درباره انشعاب‌های داخلی تشیع و علل انشعاب آنهاست. دو فصل آخر این کتاب درباره میراث علمی شیعه و نقش شاعران در توسعه تشیع می‌باشد.

#### ۱۰. همگام با پیامبر در حجة الوداع

تألیف حسین واقفی، قم، نشر دانش حوزه، ۱۳۸۳، ۳۶۰ ص، وزیری، موضوع: گزارش حجة الوداع از روایات شیعه و سنی، خاطرات حج پیامبر و ائمه اطهار علیهم السلام.

نویسنده محترم به شکرانه تشرّف مکرّر به حرمین شریفین، درصدد نگاشتن سفرنامه‌ای برآمده که پربار باشد و مطالب نو و دست اول ارائه دهد. از این رو، به نگارش

سفرنامه آخرین حج رسول خدا ﷺ اقدام نموده است. «حجة الوداع» در واقع، یک اردوی زیارتی، آموزشی و سیاسی بوده که دو گزارش بلند و تقریباً کامل از آن در دست است: یکی به نقل اهل سنت از جابر بن عبدالله انصاری که خود در این حج حضور داشته است و دیگری به نقل شیعه از امام صادق علیه السلام. این دو روایت در این کتاب بسیار مورد استناد قرار گرفته‌اند.

نویسنده در فصل اول این کتاب، پیامبر را در آستانه سفر همراهی می‌کند و در فصل‌های بعد، همگام با او در میقات، مکه، مواقف مشرفه و بازگشت به مدینه، به گزارش این سفر تاریخی می‌پردازد. ویژگی جالب این کتاب خاطراتی است که از مسافرت پیامبر ﷺ و ائمه اطهار علیهم السلام به حج نقل شده است.

نویسنده همین مباحث را با تفصیل بیشتر و استدلالی‌تر به زبان عربی نگاشته و به نام حجة الوداع کما رواها اهل البيت علیهم السلام توسط مرکز فقهی ائمه اطهار منتشر کرده است.



پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی  
پرتال جامع علوم انسانی